

Кристиан Таков

МНЕНИЕ ОТНОСНО ПРОЕКТА ЗА ГРАЖДАНСКИ КОДЕКС, РЕДАКЦИЯ ОТ М. СЕПТЕМВРИ 1999 ГОДИНА

В следващите бележки са обобщени принципните бележки по Проекта за граждански кодекс. Конкретните становища по отделни негови текстове са дадени отделно. Обосновката на изразените по-долу мнения може да се намери именно в тях.

1. ПОЛОЖИТЕЛНИ СТРАНИ

Представеният проект за Граждански кодекс (по-нататък наричан "Проектът") има следните достоинства:

- съдържа значително по-пълна от сега действащата уредба на вещното право;
- попълва множество празноти в материята на облигационното право;
- прави опит за допълване на общата част на гражданското право;
- представлява кодификация на сравнително по-стабилните частно-правни клонове.

2. КОНЦЕПТУАЛНИ И ОБЩИ СЛАБОСТИ НА ПРОЕКТА

Проектът на много места е станал **изразител на вече преодолени схващания** в правната доктрина. От него на места лъха трудно оправдан **архаизъм** (включително и езиков) и носталгия по отдавна отменени закони (най-вече стария ЗЗД и ЗИСС).

За сметка на това в Проекта за съжаление **не са намерили място новите развития и тенденции в днешния граждански оборот**. Малкото на брой изключения не могат да заличат това неприятно впечатление. (Така например съществува уредба на избягал пчелен рояк и собствеността върху него, но не е уреден договорът за услуга, който е много по-разпространен в правната действителност от избягалите пчелни рояци.) Няма и следа от уредба на нови явления, като например електронният подпис и сключването на сделки по ИНТЕРНЕТ, пред които сегашното българско право е капитулирало. Не е налице и обща уредба на документа като понятие на частното право. Няма обща уредба на безналичните плащания, дебитните и кредитни карти, електронните пари, които все повече изместват анахроничното обръщение на банкноти и монети. Уредбата на фондациите и сдруженията с нестопанска цел въобще не е съобразена с новите тенденции в световната практика.

Общата част на Проекта **не обхваща всичко, което трябва и може да обхване** (например общи условия за сключване на договори, модерни правила за формата, защита на потребителя и др.).

На **систематиката на Проекта** е присъщо странно за един кодекс **несъвършенство**, намерило израз в множество **повторения на правила**, които биха могли да бъдат извадени пред скоби било в общата част, било в общите разпоредби на отделните части или дялове. Вътре в самите дялове и глави често се среща лошо вътрешно систематическо построение.

Налице са с нищо **неоправдани разлики в уредбата на сходни институти** (например правилата за придобивната и погасителната давности, разпоредбите за сделките и договорите).

Проектът **изобилства от дефиниции**, явно не съзнавайки опасността от установяването на легални определения. Наред с това могат да се изразят **съмнения в състоятелността на множество от тях**.

Твърде често текстовете на Проекта страдат от недопустимо **неточен изказ и смесване на понятия**. (Например нотариална форма се бърка с нотариален акт, той от своя страна се смесва с акт, собственост се подменя с притежание и т.н.)

Международното частно право е уредено по доста съмнителен, непълен и в крайна сметка – непрофесионален начин.

Проектът **не е съобразен с действащите нормативни актове**, които явно няма да бъдат отменени при евентуалното му приемане. (Например ЗОС, ЗДС, ЗОЗ.)

Изразните средства в някои от предлаганите текстове не могат да се нарекат иначе освен **издевателство над българския език**, което, макар напоследък да се превръща в практика на българския законодател, не може да бъде приветствувано.

3. СПОРНИ СТАНОВИЩА В ПРОЕКТА

Поддържа се според нас **излишната тенденция на дуализъм между гражданско-правни и търговско-правни сделки**.

По отделните предложени законодателни разрешения може да се спори много, но подозрителната бързина на изготвянето и придвижването на Проекта в пълна дискусийна тъма като че ли прави подобни обсъждания излишни.

4. ТЕХНИЧЕСКИ СЛАБОСТИ НА ПРОЕКТА

На местата, където Проектът не съдържа и не е нужно да съдържа пълна уредба на отношенията, **липсват нужните законодателни делегации** към съответен орган на изпълнителната власт. Тази празнота би направила проблематично от гледище на Закона за нормативните актове издаването на подзаконови актове. (Например уредбата на вписванията.)

По Проекта трудно може да бъде взето окончателно становище, без да се преценят и огромните по обем, трудност и очаквана от тях прецизност **Преходни и заключителни разпоредби**. Такива обаче за жалост в предоставените ни копия **напълно липсват**.

На много места се срещат **препратки към номера на текстове, които нямат нищо общо с разпоредбата, която препраща към тях**.

Граматическите грешки и спорната пунктуация, макар и лесно отстраними, в сегашното си състояние говорят красноречиво за степента на зрялост на Проекта.

5. ОБЩО ВПЕЧАТЛЕНИЕ ОТ ПРОЕКТА

При сравнението между достойнствата и недостатъците на Проекта вторите определено надделяват. Общото ни впечатление е отрицателно. Негативно е и становището ни към идеята, в този му вид Проектът да бъде подлаган на законодателна процедура.

Проектът създава впечатлението за механичен сбор на действащи сега нормативни актове. Той внася твърде малко нови неща и не е изразител на обща концепция, която да оправдае такова тежко вмешателство в сравнително добре работещото ни гражданско законодателство, каквото би било замяната на множеството действащи закони с един кодекс.

Ценните му идеи, които са внушително множество, могат безпроблемно да намерят място в сега действащите отделни закони, които образуват системата на частното право на Република България. Такива поправки и допълнения при това могат да се проведат почти безболезнено.

6. НЕОБХОДИМО ЛИ Е ПРИЕМАНЕТО НА НОВ ГРАЖДАНСКИ КОДЕКС В БЛИЗКО БЪДЕЩЕ?

При отговора на този въпрос трябва да се има пред вид, че времето на големите кодификации е отминало преди доста десетилетия. От гледище на световната практика кодифицирането в истинския смисъл на думата на цели правни клонове е изоставено като почти безнадеждна задача. Причина за това е изключителният динамизъм на обществените отношения, който предполага постоянни промени. Такива промени се правят много трудно в едно монолитно тяло, каквото е гражданският кодекс и значително по-лесно в отделни закони. Динамизмът специално на българското законодателството и то точно сега е почти несъвместим с монументалната идея за приемане на граждански кодекс.

Към тези обстоятелства се прибавя и несъмнената необходимост от хармонизация на българското частно право с правото на Европейския съюз. Този процес няма да завърши в обозримо бъдеще. До завършването му Гражданският кодекс ще бъде обречен на постоянни изменения, допълнения и преосмисляне.

Дори да се абстрахираме от архаизмите в предложения Проект и дори да приемем, че те се отстранят, даже да сметем невъзможното за вероятно – че Гражданският кодекс отговори на необходимостта от синхронизация с правото на Европейския съюз – отново ще бъдем изправени пред проблема за неизбежните бъдещи изменения, които трябва да се предприемат в окончателния му текст.

Най-сетне, приемането на Граждански кодекс неизбежно поражда макар и преодолими, твърде много технически проблеми. Един от тях е свързан с приложимостта на съдебната практика по сега действащите закони към нови текстове, макар измененията в тях да имат само редакционен характер. Разбира се, тези цена все някога ще трябва да бъде платена, но е безсмислено да бъде плащана няколко пъти при промените, на които са обречени предлаганите сега текстове.

В обобщение, считаме, че в този му вид Проектът за граждански кодекс е неприемлив. Към днешна дата появата му би била преждевременна. Тя би отразила повече законодателна суета и недостатъчно покрит стремеж към монументалност отколкото би отговорила на насъщна обществена необходимост.

Накрая държим да отбележим, че проблемите пред българското гражданско законодателство идат не толкова от несъвършенството на законите, колкото от некадърността при прилагането им. Тая последната няма да се преодолее чрез изменението на законите.

7. ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ПОДХОДА ПРИ ИЗРАБОТВАНЕТО НА ПРОЕКТ ЗА ГРАЖДАНСКИ КОДЕКС

В последното десетилетие всред правната общественост често се говори за “ударно законодателство” и за “закони, писани на коляно”. Като се изключи периодът след 1945 година, България никога не е имала толкова много и толкова технически лошо законодателство, както днес. Упадъкът в правната култура е не само симптом на обществена криза. Той може да я предизвика или да я задълбочи. Искреното ни желание е, българският Граждански кодекс да представлява щастливо изключение от тези тъжни тенденции.

Който има пред вид мястото на гражданското право в юридическата система на държавата – дълбоко в нейните основи, който не забравя хилядолетните традиции на този правен отрасъл и който съзира изключителната деликатност и сложност на тази материя, се изпълва със страхопочитание. Което му пречи да бърза.

Успешните граждански кодификации – римският *Corpus Juris*, френският *Code Civil*, германският *Bürgerliches Gesetzbuch*, швейцарският *Obligationenrecht*, холандският *Burgerlik Vetboek* без изключение са плод на многогодишна, внимателно организирана, прецизна до дребнавост работа на твърде големи групи от специалисти, при това – извършена в подходящ правно-исторически момент. Липсата на което и да е от тези условия неизбежно ще осуети или изроди прекрасната идея за създаването на български граждански кодекс.

Професионалната подготовка на проект с такова значение, каквото има българският Граждански кодекс, предполага значително по-широко обществено обсъждане, включително публикация на проекта в ИНТЕРНЕТ, обобщение на предложенията, направени в достатъчно дълъг период от време, както и разпределението на материите между признати специалисти. Останалото е самотодействие.

Без да подценяваме огромния труд, положен от съставителите на Проекта, изразяваме желанието си, българският Граждански кодекс да бъде качествен и дълголетен нормативен акт, подобно на сега действащия ЗЗД.